

Online Adres <http://www.hemarge.org.tr/>
Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Derneği-
HEMAR-G yayın organıdır

ISSN:1307- 9557 (Basılı), ISSN: 1307- 9549 (Online)
Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi 2016; 18(1): 40-52

Hemşirelikte
Araştırma
Geliştirme
Dergisi

Hemşirelik Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Algılarına Yönelik Nitel Bir Çalışma

A Qualitative Study of Professional Perceptions of Senior Nursing Students

Dilek ÖZMEN^a, Aynur ÇETİNKAYA^{b1}

^aDoç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Manisa, Türkiye
^bYard. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Manisa, Türkiye

Özgün Araştırma

Öz

Amaç: Araştırmada hemşirelik son sınıf öğrencilerinin, hemşirelik mesleği algılarının belirlenmesi amaçlanmıştır.
Yöntem: Öğrencilerin mesleki algılarını konu edinen bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma, Türkiye’de bir Sağlık Yüksekokulu’nda 2013-2014 Öğretim Yılı’nda öğrenim gören son sınıf hemşirelik öğrencileri ile yürütülmüştür. Araştırma verilerinin toplanmasında öznel deneyimleri incelemek için, öğrencilerin kendilerinin çizdikleri resimler ve resimlere dayalı kendi tanımlamaları bir arada kullanılmıştır. Katılımcı sayısı, veri doygunluğuna göre belirlenmiş olup, araştırma toplam 44 hemşirelik öğrencisi ile sonlandırılmıştır. Veriler, tümevarım bakış açısıyla analiz edilmiştir. Verilerin çözümlenmesi araştırmacılar tarafından elde kodlama ile gerçekleştirilmiştir.

Bulgular: Araştırma verileri çözümlendiğinde, hemşirelik mesleği algısının, öğrenci hemşireler için içsel bağlamda üç ana kategoride toplandığı belirlenmiştir. Mesleki algıya dair kavramsal modeli oluşturan bu üç ana kategori isimleri ve aldıkları frekans sayıları sırasıyla; imaj (f=73), figür (f=55), çalışma yaşamı (f=46)’dır.

Sonuç: Çalışmanın bulguları hemşirelik öğrencilerinin meslek algılarını “imaj, figür ve çalışma yaşamı” üçgeninde şekillendirdikleri konusunda ışık tutucu ve yol gösterici niteliktedir.

Anahtar sözcükler: Öğrenciler, Hemşirelik, Nitel araştırma.

Abstract

Objective: The aim of the study was to determine the perceptions of nursing profession of senior nursing students.

¹E-mail adres: aynurcakmakci@yahoo.com

Geliş Tarihi: 6 Mart 2015 / Kabul Tarihi: 15 Mayıs 2016

Method: A qualitative research method was used in the study of professional perceptions of the students. The study was performed in the academic year 2013-2014 on senior year students at a School of Health in Turkey. In collecting data, both pictures drawn by the students themselves and their own descriptions based on the pictures were used to analyze subjective experiences. The number of participants was determined according to data saturation, and the study was terminated with 44 nursing students. Data was analyzed from an inductive point of view. Resolution of the data was achieved by manual coding by the researchers.

Result: In resolution of the study data, it was determined that perception of nursing profession was grouped under three major categories in internal consistency for the student nurses. The names and frequencies of those three major categories which formed the conceptual model of professional perception were image (f=73), figure (f=55), and working life (f=46), respectively.

Conclusion: The findings of the study have illuminating and guiding features showing that nursing students their perceptions of profession in "image, figure, and working life" triangle.

Keywords: Students, Nursing, Qualitative research

Giriş

Hemşirelik uygulaması ve eğitiminde mükemmellik için, bilimsel yeterlilik kadar, algısal bir farkındalık ve duyarlılık önemlidir.¹ Algı, bireylerin duyumlar yoluyla oluşturduğu fiziksel uyaranların yanında bireyle ve bireyi çevreleyen etmenlerle ilişkili bir tanımlama sürecidir. Algılama sürecindeki en önemli etmen bireydir. Dolayısıyla bireyler, aynı kavrama ilişkin farklı algısal nitelikler ortaya koyabilirler.² Hemşireliği algılama ise, bireylerin kendilerini, çevrelerini, hemşirelik hakkında hissettiklerini ve düşündüklerini tanımlar. Bu bağlamda hemşirelik öğrencileri için mesleği algılama, öğrencilerin kendileri, çevreleri, hemşirelik ve hemşirelikteki eylemlerin uygunluğu hakkında hissettiklerini, düşüncelerini ve hemşirelik eğitimini nasıl gördüklerini tanımlar.³ Meslek seçiminde, mesleğe uyum sağlamada, bakış açısı geliştirmelerinde ve verimli bir çalışma yaşamı sürdürmede, o mesleğe ilişkin olumlu bir görüş ve tutuma sahip olmak mesleğin gelişimi açısından da önemlidir.⁴

Hemşirelik öğrencileri, hemşireliğin doğasına yerleşmiş inançları ile hemşirelik eğitimine başlarlar. Daha sonra müfredat, eğitimciler, klinik öğretim, aile, akranlar, okul veya diğer kurumlardaki hemşirelik uygulamaları gibi çok sayıda faktör hemşirelik öğrencilerinin mesleki kimlik sürecine katılır.⁵⁻⁹ Öğrenim yaşantıları sırasında yaşanan deneyimler, öğrencilerin mesleği algılamalarını farklı şekilde etkileyebilir. Konuyla ilgili literatürde hemşirelik algısı ve mesleki sosyalleşme ile ilgili araştırmaların olduğu, bazı araştırmacılar tarafından nitel yaklaşımların da kullanıldığı görülmektedir.^{7,10-15} Nitel araştırma yaklaşımları, toplum üyelerinin tutum, inanç, güdülenme ve davranışları hakkında araştırmacının iç gözü kazanmasına yardım etmektedir.¹⁶⁻¹⁸ Konuyla ilgili yapılmış nitel araştırmaların hemen hepsinde derinlemesine görüşme ve içerik analizi şeklinde nitel yaklaşımların kullanıldığı, ancak resim çizme ve resmi kendi yorumlamaları yoluyla öğrencilerin meslek algılarını belirlemeye yönelik çalışmaların olmadığı görülmektedir. Bu özgün çalışma yöntemi ile literatüre katkı sağlanabilir. Öğrenci resmini çizerken duygu ve davranışlarını simgeleyen biçim ve içerik gibi özellikleri bilinçdışı bir şekilde ifade edebilir ve kendisini meslek içinde nasıl algıladığını ortaya koyabilir. Dolayısıyla öğrencilerin çizdiği resimler, mesleği algılamalarında sosyo-kültürel değişkenlerin etkileri konusunda araç olarak kullanılabilir. Araştırmada hemşirelik son sınıf öğrencilerinin, hemşirelik mesleği algılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Öğrencilerin çizdikleri resim ve yazdıkları tanımlamalarının serbest çağrışım ile anlatmakta zorlandığı meslekle ilgili duygu ve düşüncelerine yönelik algılarının tespiti konusunda yol gösterebileceği düşünülmektedir. Böylece elde edilen bulgular, hemşirelik eğitimi esnasında

öğrencilerin meslek ile ilgili algılarının doğru şekillenmesine katkı sağlayabilir. Özellikle öğrencilerin olumsuz mesleki algılarının belirlenmesi, belirlenen bu algıların tartışılması ve olumluya dönüştürülmesinde bu bulgularının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırmanın Türü

Hemşirelik öğrencilerinin mesleki algılarını konu edinen bu çalışmada, nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır.

Araştırmanın veri toplama yöntemi, konu ile ilgili literatür temel alınarak şekillendirilmiştir.¹⁸⁻²² Araştırmada öznel deneyimleri incelemek için, “resim çizme” ve “tanımlama” teknikleri bir arada kullanılarak her iki tekniğin üstün yönleri bütünleştirilmeye çalışılmıştır. Katılımcılardan “Hemşirelik mesleğinin kendileri için taşıdığı anlam” temasından yola çıkarak algılarını temsil eden resimleri, kendilerinin çizmesi ve çizdikleri resme ek olarak, resimle ilgili tanımlamaları yazmaları istenmiştir. Konu ile ilgili literatürde “projektif teknik” olarak isimlendirilen benzer bir yaklaşımda, resmin duyguları yansıtmada bir araç olduğu kabul edilmiştir. Projeksiyon dışavurum anlamına gelmektedir ve “bireyin davranışı, kişiliğinin yansımasıdır” varsayımına dayanmaktadır.²³

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırma, bir Sağlık Yüksekokulu’nda 2013-2014 Öğretim Yılında öğrenim gören son sınıf hemşirelik öğrencileri ile yürütülmüştür (N=98). Araştırmada, nitel araştırma yaklaşımına uygun olarak amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılar, hemşirelik eğitimi alan, son sınıf öğrencileridir. Katılımcı sayısı, veri doygunluğuna göre belirlenmiş olup, toplam 50 hemşirelik öğrencisinden gönüllülük esasına göre veri toplanmıştır. Ancak 6 resim katılımcıların yorumları olmadığı için çalışma dışı bırakılmış, çalışmada verilerin çözümlenmesi 44 katılımcıya ait resim ve tanımlamalar ile gerçekleştirilmiştir (n=44). Katılımcıların %70,5’i (n=31) kız, %29,5’i (n=13) erkek öğrencidir.

Veri Toplama Süreci

Araştırmada, özgün bir veri toplama süreci tasarlanmıştır. İlk aşamada, öğrencilere bir hafta sonraki derste tema söylenmiş; mesleği temsil eden bir resim çizerek ve yazı yazarak bir çalışma yapılacağı açıklanmıştır. Çalışmanın yapıldığı hafta sınıf ortamında her bir öğrenciye A4 boyutunda beyaz kağıt ve dileyen öğrencilerin kullanması için boya kalemleri verilmiş ve resim çizmeye başlamadan önce kağıtlarının arkasına cinsiyetlerini yazmaları, ancak ad ve soyadlarını belirtmemeleri istenmiştir. Çizdikleri resme ek olarak, resimle ilgili düşündüklerini ve meslek algısına dair çizdiklerini, ayrı bir kağıda ya da kağıtların arka tarafına yazmaları istenmiştir Öğrencilere bunun için bir saatlik süre verilmiştir. Veriler toplandıktan sonra katılımcıların yaptığı resimler ve çizdiği resmine ait tanımlamaları bilgisayara aktarılmış ve çözümlenmeye dahil edilmiştir.

Veri Analizi ve Yorumlama Süreci

Veriler, tümevarım bakış açısıyla analiz edilmiştir. Tümevarım analizi yaklaşımı, kodlama yapılarak verilerin kategorilere ayrılması, bu kategoriler arasındaki ilişkilerin ortaya konması ve buna dayalı olarak kategoriler ve alt kategorilerden bütüncül bir resme ulaşılmasını içerir. Araştırmada veri analizindeki temel nokta verilerin içlerinde barındırdıkları kategorik etiketlerin oluşturulmasıdır.^{18,20} Bu çalışmada kod listesi geliştirilmiş, veriler kodlanmış, kategoriler oluşturulmuş ve veriler

kategoriler çerçevesinde raporlaştırılmıştır. Veri çözümlenmesi araştırmacılar tarafından elde kodlama ile gerçekleştirilmiştir.

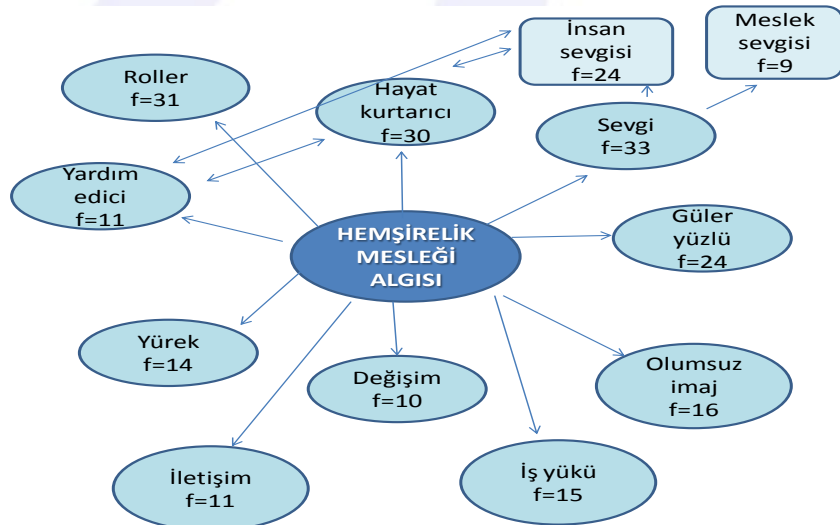
Tüm bu süreçler iki alan uzmanıyla işbirliği sağlanarak gerçekleştirilmiştir. Verideki temel fikri oluşturmak için benzeşen kodlar bir araya getirilerek, belli sayıda kategoriye indirgenmiş ve raporlanmıştır. Kod ve kategorilerin literatür ile karşılaştırılması da yapılarak veri çözümlenmesi geçerliliğine katkı sağlanması amaçlanmıştır. Çalışmada veri toplama aşaması sonunda araştırmacılar tarafından verilerden elde edilen kategorilerin kuramsal doyuma ulaşmasıyla konu ile ilgili kavramsal bir model ortaya konmuştur.

Araştırmanın Etik Yönü

Veri toplamaya başlamadan önce okul yönetimine araştırma ile ilgili bilgi verilmiş, izin alınarak katılımcılarla iletişime geçilmiş ve Üniversite Yerel Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır. Gönüllük ve isteklilik esasına göre katılım sağlanmış, öğretmen öğrenci ilişkisinden kaynaklanabilecek hassas noktalar (araştırmaya katılma ya da katılmama durumlarının başarı değerlendirmelerini etkilemeyeceği vb.) konusunda öğrencilere bilgi verilmiştir.

Araştırma Geçerliliği ve Güvenirliği (İnanılrlık)

Nitel araştırmalarda araştırmanın merkezinde sorunsalı araştıran araştırmacı vardır. Araştırmanın asıl ölçme aracı araştırmacının kendisidir. Bundan dolayı nesnellik sorunu sosyal bilimlerin yöntem tartışmalarının her zaman merkezinde yer almıştır. Nitel araştırmada, geçerlik ve güvenirlilik yerine, "inanılrlık (trustworthiness)" kavramı dikkate alınır.²⁴ Bu araştırmanın süreçlerinde çeşitli inanılrlık ölçütleri dikkate alınmıştır. Verilerin analiz aşamasında, kod listesinin oluşturulmasında ve bulguların yorumlanmasında konu ile ilgili yeterli literatür taramasıyla kapsamlı bir bakış açısı yansıtılmaya çalışılmıştır. Veri toplama ve analiz süreçlerindeki tüm kayıtlar düzenli olarak tutulmuştur. Tüm veri kaynaklarından alıntılar yapılmıştır. Resimlerin ve tanımlamaların frekansları belirlenip, frekansları yüksek olanlara ve konuya ilişkin çarpıcı nitelik taşıyanlara yer verilmiştir. Raporda taslak olarak ilk ortaya çıkan kodlara ve sıklıklarına yer verilmiştir (Şekil 1). Veri toplama ve veri analizi süreçleri yer sınırlılığı el verdiği ölçüde ayrıntılı olarak rapor edilmiş ve verilerden orijinal alıntılara yer verilmiştir. Yine alıntılarda katılımcının el yazısı ile yazdığı tanımlamalar da kullanılmıştır.

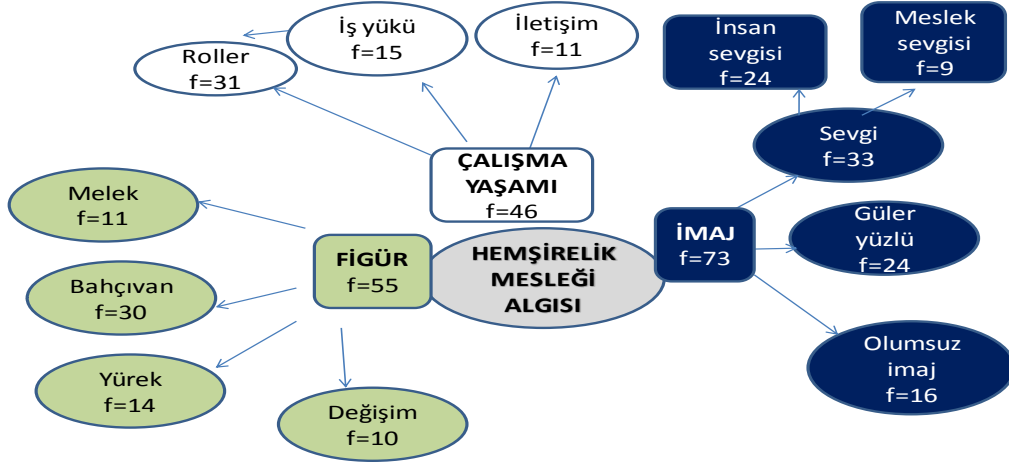

1. Taslak Model

Şekil

Bulgular

Araştırmanın verileri çözümlendiğinde, hemşirelik mesleği algısının, öğrenci hemşireler için içsel bağlamda üç ana kategoride toplandığı belirlenmiştir. Ana kategori isimleri ve aldıkları frekans sayıları; İmaj (f=73), Figür (f=55), Çalışma yaşamı (f=46)'dır (Şekil 2).

Şekil 2. Hemşirelik Algısı Kavramsal Modeli

Birinci Kategori: İmaj

Hemşirelik son sınıf öğrencileri, hemşirelik mesleğine ilişkin algılamalarında en çok "imaj"ı tanımlamaya yönelik resim ve tanımlamalar kullanmışlardır. "İmaj" kategorisi 44 öğrencinin %75'inden (n=33) en çok atıf alan kategori olmuştur (f=73). Bu kategoriyi açıklayan üç alt kategori ve atıf sayıları şöyledir: "Sevgi" (f=33), "güler yüz" (f=24) ve "olumsuz imaj" (f=16) dır. Öğrencilerin hemşirelik mesleği ile ilgili olumlu imaja dair "gülümseyen, güler yüzlü, pozitif etkili, güneş, melek, akıl, yürek, bilgi" şeklinde resim ve ifadeleri, olumsuz imaja yönelik "öcü, asık suratlı, sert, doktor yamağı, önyargılı bakış, cadı, saygı görmeyen" şeklindeki resim ve ifadeleri bulunmaktadır. Örneğin "sevgi" alt kategorisiyle ilgili katılımcı 3'e ait resim ve tanımlaması aşağıdaki gibidir (Resim 1):

"Hani masallarda olur ya, en umutsuz anda elinde sihirli değneği olan bir peri çıkar ortaya. Her şey bir anda güzelleşir. Hemşire de öyledir. İnsanların en kötü anlarında yanlarında olur. Ama onların sihirli değneği yerine ellerinde iğneleri, kalplerinde sevgileri vardır. Toplumda genelde hemşireye sadece enjeksiyon yapan gözüyle baktıkları için onu temsilen oku, enjektör yaptım. Ama aslında hemşirenin işi sadece enjeksiyon yapmak değildir. Güler yüzleri ile insanların en zor zamanlarında yanlarında bulunan, sevgi melekleridir. Onlar kalplerindeki sevgiyi elleri ile birleştirerek insanlara sağlık, umut ve sevgi dağıtırlar." Katılımcı 3, Kız.

Resim 1. Katılımcı 3' e ait çizilmiş imaj resmi

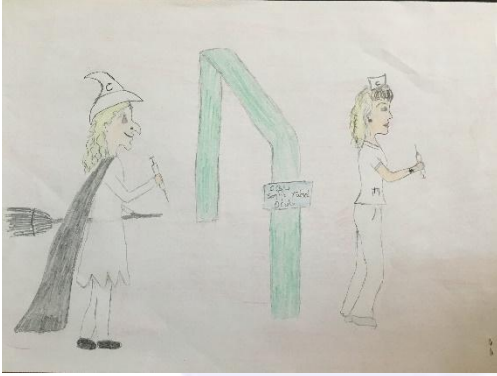

Resim 2. Katılımcı 7' e ait çizilmiş imaj resmi

Katılımcı 7, çizdiği resminin yorumunda şunları yazmıştır (Resim 2):

“... Nasıl ki dünya hem iyiliklere hem de kötülüklerle sahipse hemşirelerin de iyi yanları olduğu gibi kötü yanları da var ve tabii bunların da hastalara etkileri.....” Katılımcı 7, Kız.

Okula başlarken ve halen zaman zaman öyle düşünceleri olduğunu ifade etmiş olan kız katılımcı 8 hemşireleri “*cadı*” olarak nitelendirmektedir (Resim 3).

Resim 3. Katılımcı 8'e ait çizilmiş imaj resmi

Resim 4. Katılımcı 10' a ait çizilmiş figür

İkinci Kategori: Figür

Katılımcıların hemşirelik mesleğini algılamalarını etkileyen diğer bir kategori “figür” olarak belirlenmiştir. Bu kategorinin belirlenmesinde öğrencilerin çizdikleri resimlerde mesleği anlamlandırmada figürleri sıklıkla kullanmaları etken olmuştur. “Figür” kategorisi katılımcıların %68,2’sinden (n=30) 55 kez atıf almıştır. Alt kategoriler ve aldıkları atıf sayıları ise; “Bahçıvan” (f=30), “Yürek” (f=14), “Melek” (f=11), “Değişim” (f=10)’dir. Öğrenci hemşireler, mesleğe “bahçıvan, melek, yürek/ kalp, değişim (etekten-bıyığa, kepsiz hemşire, pantolon, serbest dolaşım hakkı, dünya vb.)” figürlerine ilişkin ifadeleri kullanarak algılamaları ile ilgili genellikle olumlu bakış açısı sergilemişlerdir. En çok çizilen ve söylenen olumlu figür, 8 atıf ile “yürek/ kalp” sözcükleri ve resimleridir. Ayrıca katılımcıların 32’si kadın hemşire figürü çizmiştir. Bu figürlerin 26’sı kepli, 6’sı kepsiz kadın hemşire figürüdür. Çizilen figürlerden iki tanesi erkek hemşire figürüdür. Kalan 10 kişinin cinsiyetsiz figür (kuş, güneş, dünya, ahtapot, kalp vb.) çizdiği görülmüştür. Katılımcı 10’un çizmiş olduğu figür bahçıvan olup, tanımlaması aşağıdadır (Resim 4):

“...konuyu ve resim yapılacağını duyduğumda ilk aklıma gelen fikir buydu. Biraz daha düşündüm ama bunun üzerine çizmeye karar verdim. Resmimde bir fidana bakan, onu sulayan bir

bahçıvan çizdim. Bir bitki için bahçıvan ne ifade ediyorsa, bir insan için hemşire çok daha fazlasını ifade eder. Bahçıvan nasıl sevgiyle fidanları sular ihtiyaçlarını bilirse, bir hemşire de insanları sever, onlar için her şey demek olan sağlıklarını kazandırır. Su nasıl bitkiye hayat verirse, sağlıklı bir insan da yaşama sevinciyle dolar. Bu da bir hemşirenin bir insan için yaptığı ufak ama etkisi büyük olan uygulamalar da saklıdır". Katılımcı 10, Kız.

Yaptığım resim hemşirelerin hastalara tedavi ile hayat, yaşam ve edindiğini anlatıyor. Tepsinin içindeki kırmızı kalp onlara canlı taze bir yaşamı, sağlıklı bir hayatı verdiğimizi temsil ediyor. Aynı zamanda hastanın karanlık dünyasına renk ve canlılık getirdiğimizi belirtiyor. Çünkü hemşire odaya girip attığı her adımla birlikte Renksiz odaya renk getiriyor. Hastanın başındaki pencereden dışarıda yağmur şimşek ve puslu bir hava varken hemşirenin geldiği kapıdan Renkli ve güzel bir ortam geliyor.

Resim 5. Katılımcı 15'e ait çizilmiş figür

Katılımcı 15 resim yorumunda "yürek" alt kategorisiyle ilgili şunları ifade etmiştir (Resim 5):

Erkek olan Katılımcı 19 ise yaptığı resme ilişkin şunları yazmıştır (Resim 6):

"Yaptığım resimde hemşireliğin geçirdiği dönemleri anlatmaya çalıştım. Eteğin gidişinden artık bıyıklı hemşirelerin de hastanelerde dolaşacağını aktarmaya çalıştım. Erkek hemşireler daha ağır işlerde çalışarak bayanların yükünü bayağı azaltacak..." Katılımcı 19, Erkek.

Resim 6. Katılımcı 19'a ait çizilmiş figür

Resim 7. Katılımcı 21'e ait çizilmiş çalışma yaşamı

Üçüncü Kategori: Çalışma Yaşamı

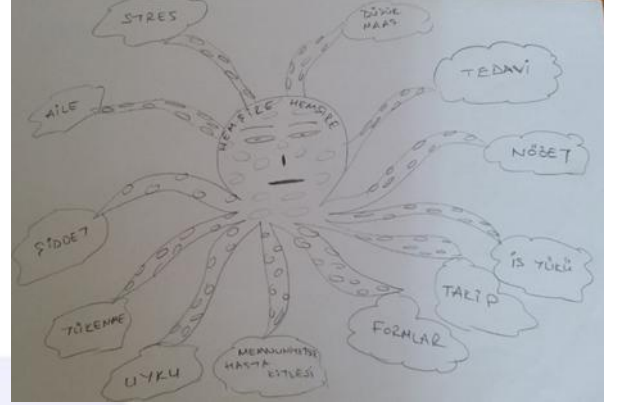
Katılımcıların hemşirelik mesleğine dair algılamalarındaki üçüncü kategoriyi "çalışma yaşamı" na dair algılamaları oluşturmuştur. Ana kategorilerden biri olarak belirlenen "çalışma yaşamı", katılımcıların %70,5'inden (n=31) 46 kez atıf almıştır. Bu kategorinin alt kategori isimleri ve frekansları; "Roller" (f=31), "İş yükü" (f=15), "İletişim" (f=11)'dir.

Katılımcı 21, kız öğrenci "çalışma yaşamı" kategorisinde yer alan "roller" alt kategorisi ile ilgili şunları yazmıştır (Resim 7):

“...bayan hemşireler sadece hemşire değil hem bir eş, hem bir anne, hem de bir ev hanımıdır aslında. Ve bu yoğun iş temposunda yetişemedikleri alan, çoğu zaman kendi yaşamı oluyor.” Katılımcı 21, Kız.

Resim 8. Katılımcı 27'ye ait çizilmiş çalışma yaşamı

Resim 9. Katılımcı 31'e ait çizilmiş çalışma yaşamı.

Cinsiyeti kız olan katılımcı 27 “Hemşire Superwoman’dır” sloganıyla şunları yazmıştır (Resim 8):
“Hemşire her zorlukta, her şartta çalışabilen, hastalara yardım edebilen kişidir. Kendisinin sorunları olsa da hastalarına yansıtmaz. Süperman gibi bütün zorluklarla baş eder ve zor şartlarda kolaylıklar bulabilirler. Hemşire hayattır, hayat kurtarır!” Katılımcı 27, Kız.

Katılımcı 31 kız öğrenci, “yoğun çalışma ortamını dile getirmek istedim” şeklinde tanımlama yazmış ve yukarıdaki resmi çizmiştir (Resim 9).

Resim 10. Katılımcı 37'ye ait çizilmiş çalışma yaşamı

Resim 11. Katılımcı 39'ye ait çizilmiş çalışma yaşamı.

Katılımcı 37 kız öğrenci olup, resim yorumunda şunları belirtmiştir (Resim 10):
“...Mesleğimi en başından beri seviyorum ve bunu resme dökmek çok güzeldi. Resmimde, bir hemşirenin işi ne kadar yoğun olursa olsun hemşirelik mesleğine olan sevgisini, çalışma aşkını; ayrıca her zaman donanımlı, hızlı ve pratik olmamız gerektiğini ve yoğun bir ortam dahi olsa güler yüzümüzü eksik etmememiz gerektiğinden bahsettim.” Katılımcı 37, Kız.

Katılımcı 39 şunları yazmıştır (Resim 11):

“Hemşirelik mesleği sadece takip, tedavi gibi işlevsellikten ibaret olmamalıdır. Hemşirelik, beyaz rengi gibi bütün renkleri içinde barındıran yalnızca biri gibi görünmeyen ama hepsini temsil eden bir konumda olmalıdır. Hemşirenin bakım verici, araştırmacı, danışman, değişim ajanı, savunuculuk, tedavi gibi birçok rolü vardır. Hemşire anahtar niteliğindeki bu rolleri ile bütün olmalıdır, bu donanımına sahip olmalıdır. Hemşire anahtar niteliğindeki bu roller ile bir kapıyı değil, bütün kapıları açmalıdır.... Hemşirenin amaçlarına ulaşması için bütün rollerini en üst düzeyde bütüncül bir yaklaşımla yerine getirebilme yeterliliğine sahip olması gerekir.”Katılımcı 39, Kız.

Hemşire her zaman doktor ve hasta arasında bir köprü görevinde olmuştur. Hastanın soramadığı ya da anlayamadığı konuları sınırlı hemşirelerin öğrenme gerektirmesinde olmaktadır.

Hastanın genel kültürü, genel bilgileri ve sosyal yaşamına yönelik olarak doktorun yapamıyacağı tedaviyi bu kişi özelliği ne göre aktaran ve hastaya tedavi veya tedaviye katılım için ilham eden hemşiredir. Hasta ile bire bir ilişkiyi içerisinde olan eşittir hemşire.

Resim 12. Katılımcı 41'ye ait çizilmiş çalışma yaşamı

Katılımcı 41 şunları yazmıştır (Resim 12):

Tartışma

Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin, mesleğe ilişkin algılamalarını İmaj, Figür ve Çalışma yaşamı şekillendirmektedir. “Sevgi”, “gülüm yüz” ve “olumsuz imaj” alt kategorileri olan İmaj en çok atıf alan kategoridir. Ayrıca “sevgi” alt kategorisi altında “meslek sevgisi” ve “insan sevgisi” olarak yer alan iki özelliğin, hemşirelik mesleğinin insana odaklı bir meslek olmasıyla açıklanabileceği düşünülmektedir. Öğrencilerin resimlerinde ve yazılı ifadelerinde daha çok olumlu ifadeleri kullandıkları, bununla birlikte olumsuz ifadelerin de olduğu belirlenmiştir.

İmaj, kişilerin bir obje, kurum veya başka bir kişi hakkındaki düşünceleridir. Mesleki imaj, meslek üyelerinin paylaştığı, sosyal statü, yetenek ve davranış modelidir.²⁵ Hemşirelik mesleği imajı ise, insanların hemşireler ve hemşirelikle ilgili inançlarının, fikirlerinin ve izlenimlerinin bütünü olarak tanımlanmaktadır.²⁶ Hemşirelik mesleği imajı, mesleği yürütenler için her zaman ilgi çekici olmuştur. Hemşirelik mesleğine başlama, mesleği sürdürme ve geliştirmede verilen karar hemşirelerin mesleki imajlarını algılamaları sonucunda ortaya çıkmaktadır.²⁷ Hemşirelerin mesleki imajı hakkında sistematik çalışmalar 1940'larda başlamıştır ve hemşirelik imajı, benlik imajı, meslek ve iş gibi birkaç konuyu içerdiği için hem iç hem de dış bileşenlerden meydana gelmektedir.^{25,26} Özellikle hemşirelik imajı, bir meslek olarak hemşireliğe karar veren kişilerin nicelik ve niteliğini etkiler.²⁸ Yurt dışında yapılmış bir araştırmada hemşirelik imajı ile ilgili; merhamet meleği, kadın yardımcı/sekreter, kahraman, eş/anne, somurtkan yaşlı çirkin kadın, seks objesi gibi çeşitli imajlar ortaya çıkarılmıştır.²⁹ Hemşirelik imajı konusunda toplumun ve hemşirelerin algılamaları arasındaki farklılıkların incelendiği Tayvan'da 488 katılımcıyla gerçekleştirilen bir araştırmada ise; kadın mesleği

olma, iyilik meleği, kariyer yükselişine sahip olma, yapılan işlerin bürokratik yanının az olması ve hemşirelerinin sunduğu hizmetten çok memnun olunması gibi faktörlerin, hem toplum hem de hemşireler tarafından paylaşıldığı belirlenmiştir.³⁰ Hendel ve Kagan (2011) İsrail’de 132 hemşire ile yaptıkları kesitsel bir çalışmada hemşirelerin mesleklerini pozitif (olumlu) algıladıkları bildirilmektedir.²⁶ İrlanda-Bahreyn’de 38 hemşirelik öğrencisiyle yapılmış başka bir çalışmada katılımcılar hemşireliği bakım veren ve yardım eden bir insan olarak ve insancıl bir iş olarak tanımlamışlardır.¹⁵ Cook ve arkadaşları (2003) ile Tennant (1999) tarafından yapılan çalışmalarda hemşirelik eğitiminin başında hemşirelik öğrencilerinin alguları incelenmiş, öğrenci hemşirelerin, şefkat, merhamet gibi bakım kavramlarına odaklanan meslekle ilgili oldukça idealist görüşlere sahip oldukları bildirilmiştir. Öğrencilerin klinik deneyim yaşadktan sonra, meslek algıları teknik görevler, dokümantasyon ve prosedür becerilerine doğru kaymıştır.^{31,32} Ürdün’de yapılan çalışmada ise 100 hemşirelik öğrencisinin mesleği alguları genellikle pozitif olarak saptanmıştır.³³ Fealy (2004) hemşireliğin imajının, mesleğin sınırlarını tanımlayabileceğini ve toplumda profesyonel hemşirenin değerini yansıttığını belirtmektedir.³⁴ Daha da dikkat çekici olan halen hemşirelikte ne sabit bir mesleki kimlik ne de kabul edilmiş profesyonel bir imaj hakim değildir. Literatürde hemşirelik imajının iyileştirilmesi konusunda hemşirelik öğrencilerinin okuldan ayrılmadan çok önce pozitif bir profesyonel imajın geliştirilmesinin ve profesyonel sosyalizasyon sürecinin teşvik edilmesinin önemine işaret edilmektedir.²⁶

Öğrenci hemşirelerin çizdikleri resimlerde ve yazdıkları ifadelerde “Bahçıvan”, “Yürek”, “Melek” ve “Değişim” şeklinde alt kategorileri bulunan Figür kategorisi için cinsiyet odaklı resimlerin olmayışı dikkat çekicidir. Tarihsel süreçte Florence Nightingale ile hemşireliğin ayrıcalıklı bir kadın mesleği olduğuna inanılırdı ve meslekte baskın bir kadın disiplini olduğu iyi bilinirdi.³⁵ Figür olarak bu çalışmada cinsiyete dayalı çizim ve ifadelerin az olması hemşirelik mesleğinde cinsiyet temelli yaklaşımdan uzaklaşıldığı şeklinde yorumlanmıştır.

İnsanların düşündüğü şeyler davranışlarını belirler. Anlam Yükleme Kuramı (Attribution Theory), insan etkinliklerinin çok geniş bir alanını, ürününü, süreç ve davranışlarını kapsayan nedensel çıkarımlar üzerine kurulmuştur. Bu kuram sosyal algılayıcının (insan) olaylara yönelik nedensel açıklamalara varmak için bilgiyi nasıl kullandığı konusuyla ilgilenmektedir. Yükleme boyutlarının ve yönünün doğal bir sonucu olarak insanlar belli tavırlar, tutum ve davranışlar sergileyebilirler. Özetle anlam yükleme kuramı, bireylerin çeşitli sonuçlar karşısında nasıl yüklemeler (gerekçelemler) yaptığına odaklanır.³⁶ Nedenlerle ilgili yüklemeler yapmak kişinin “sosyal dünyasını” anlamlandırmayı sağlar. Anlam yükleme aynı zamanda kişinin algılamasıyla da benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla bu çalışmada Amerikan Hemşireler Derneği’nin (American Nurses Association [ANA], 2003) “hemşirelik, insana yardım sunan bir meslek olup, bu hizmetleriyle insanların sağlık ve esenliğine katkıda bulunmaktadır” şeklinde tanımıyla uygun figürler göze çarpmaktadır.³⁷ Jinks ve Bradley (2004) yeni mezun hemşirelerin 1992 ve 2002 yılları arasında hemşirelik stereotipleri ve cinsiyete ilişkin tutumlarını inceledikleri çalışmalarında, cinsiyet stereotiplerinde kadınlara ilişkin tutumlardan erkeklere doğru olumlu değişim olduğunu bildirmişlerdir. Kadın hemşire stereotipleri arasında doktor yardımcısı, genç kadın hemşireler seks objesi, yaşlı kadın hemşireler sert ve acımasız, erkek hemşire stereotipi olarak da feminen oldukları şeklinde ifadeler kullanılmıştır.²⁹ Hemşirelik öğrencilerinin mesleki algılarının öğrenim gördüğü sınıflara göre değişimini inceleyen ileriye yönelik bir araştırmada, öğrencilerin mesleki algılarının ilk sınıfta hemşireliğe yerleşmiş alturistik inançlara odaklı olduğu; son sınıfta ise mesleğin kuramsal,

medikal ve teknik bakışına doğru algının değişim gösterdiği belirlenmiştir.⁵ Yunan hemşirelik öğrencileriyle nitel desende yürütülmüş hemşireliğin tanımını belirleme çalışmasında bakım, yardım ve sevgi kelimelerinden oluşan bakım sunan hemşirelik kategorisi oluşturulmuştur.¹⁴ Çalışmada “figür” kategorisi “imaj” kategorisi ile ilişkilidir. Çünkü güler yüzlü, sevgi şeklinde belirtilen “imaj” kategorisinin alt kategorileri, resimlerde çizilmiş olan melek, yürek gibi alt kategorileri olan “figür” kategorisi ile paralellik göstermektedir.

Son sınıf olan hemşirelik öğrencilerinin, hem deneyimlerinden hem de gözlemlerinden ortaya çıkan bir yapıyı düşündüren meslek algısı kavramsal modelindeki kategoriler farklı çalışmalarda ulaşılmış bulgularla benzerlik göstermektedir. Emeghebo (2012) beş tanesi öğrenci olan 13 hemşire ile yaptığı nitel çalışmasında ana kategorilerden birisi “hemşirelerin rolü” şeklinde isimlendirilmiş ve görev/iş odaklı çalışma, evrak işleri, hasta savunuculuğu, zaman baskısı ve diğer şekilde alt kategoriler belirlenmiştir.²⁷ İran’da 19 hemşirenin deneyimlerine dayanarak yapılmış nitel çalışmada, çalışma alanlarından veya ortamdaki kaynaklanan bir durum olarak tanımlanan mesleki stresin hemşireler üzerinde baskı yarattığı belirlenmiştir. Aynı zamanda, hemşirelik bakımına ve hemşirenin aile ve kişisel yaşamına olumsuz etkileri olduğu bildirilmiştir.³⁸ Adib-Hajbaghery ve diğerleri (2012) ile Yaghoobian ve Parhizgar (2002) boşanma ve ailevi problemlerin vardiya şeklinde çalışan veya iş yükü ağır olan hemşirelik gibi mesleklerde yaygın görüldüğünü; hemşirelerin mesleki stresleri ve çalışma hayatlarının, özel ve aile yaşamı üzerinde olumsuz etkilerinin olduğunu bildirmişlerdir.^{38,39} Toplumda hemşirelik imajını belirlemeye yönelik yapılmış bir başka çalışmada, bireyler hemşirelerin mesleki özelliklerine ilişkin en çok “çalışma koşulları ağırdır” ifadesine katılım göstermişlerdir.⁴⁰ Bu çalışmadaki çalışma yaşamı kategorisindeki ifadelerle benzerlik gösteren bulgular söz konusudur. Özellikle kız öğrencilerin “roller” ve “iş yükü” alt kategorilerine dair atıflarının daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum ataerki bir toplum yapısı içinde kızların geleneksel rollerinden sıyrılmadıkları şeklinde yorumlanırken, erkeklerin ise daha profesyonel/ mesleki bakış açısına sahip oldukları düşüncesini akla getirmektedir.

Hemşirelik mesleği komplekstir ve çoklu terapötik ilişkiler bağlamında holistik bakım verme yeteneğini gerektirir.³⁵ İnsan ilişkileri üzerine temellenmiş bir meslek olan hemşirelik için “iletişim” alt kategorisi meslek algısında bir özellik olarak bulunmuştur. Hemşirelik özveride bulunan bir meslek olarak görülmekte ve hemşirelere “fedakâr, cefakâr” sıfatları yakıştırılabilmektedir. Hemşireler kendi gereksinimlerini göz ardı ederek insanlara hizmet veren kişiler olarak idealize edilir. Oysa hemşirelik belli nitelikteki bir insan grubuna değil, belli eğitimden geçmiş bir meslek grubunun üyesine verilen addır.⁴¹ Sağlık hizmetlerinin belkemiğini oluşturan hemşirelik mesleği üyeleri çalışma koşullarındaki farklılıklar nedeni ile daha yoğun baskılar altında kalmakta ve iş ortamında büyük ölçüde stres yaşamaktadır. Bunun yanı sıra hemşirelik mesleğinin bir kadın mesleği olması, stresin boyutunu geliştirmekte ve iş yaşamından gelen zorluklara ev yaşamından kadın ve anne rolünün getirdiği sorunlar ile toplumsal baskılar eklenmektedir.⁴² Çalışmada “iş yükü” alt kategorisi özellikle kız öğrenciler için daha belirleyici olmuştur. Literatürde hemşireliğin genel kabul gören, bakım verme, eğitim, araştırma, yöneticilik, karar verme ve hasta savunuculuğu olmak üzere altı rolü yer almaktadır. Benimsenmesi daha sınırlı ölçüde kalmış diğer hemşirelik rolleri ise iletişim ve eşgüdüm sağlama, rehabilitasyon, tedavi, kariyer geliştirme, özerk ve sorumluluk sahibi olma ve danışmanlıktır.⁴³ Bu çalışma da bir alt kategori olarak belirlenen “roller” in hem profesyonel algıya katkı sağlamada hem de mesleğin gelişimini desteklemede önemli olduğu düşünülmektedir.

Sonuç

Çalışma sonucunda öğrenci hemşirelerin içsel yapıda sosyo-kültürel bağlamda hemşirelik mesleğine dair imaj, figür ve çalışma yaşamıyla şekillendirdikleri bir algılamalarının olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonucunda verilerden tümevarımsal olarak elde edilmiş kavramsal yapı, hem konuyla ilgili literatüre benzerlik göstermekte, hem de alana yenilikler getirmektedir. Diğer çalışmalarla bilinen ifadelerin olduğu, bunun yanında meslek algısını şekillendiren figür altında süperwomen, bahçıvan gibi farklı ve yeni nitelendirmelerin de yapıldığı bulunmuştur. Yine dikkat çekici bir nokta öğrencilerin arasında olumsuz mesleki imajların devam ettiğine dair ifadelerdir. Çalışmanın bulguları hemşirelik öğrencilerinin meslek algılarına ışık tutucu ve yol gösterici niteliktedir. Sonuçlar öğrencilerin mesleki algıları hakkında bilgi elde edebilmek ve meslek adayı öğrencilerle daha doğru ve sağlıklı iletişim kurmak açısından hemşire eğitimcilere, meslektaşlara ve meslek adayı olan öğrencilere faydalı olacaktır. Bir sağlık yüksekokulu öğrencileri ile yürütülmüş olan bu çalışmanın benzerlerinin başka şehirlerde ve okullarda yinelenmesi farklı sonuçlar doğurabilir.

Araştırmada konuyla ilişkili zengin yaşayışlar sağlanmış olmasına rağmen, nitel araştırmanın doğası gereği, açıklayıcı nitelik taşıyan sonuçlar Türkiye'deki hemşirelik öğrencilerine genellenemez. Araştırmada, elde edilen bulgular nitel verilerin analizi ve araştırmaya katılan hemşirelik öğrencilerinin kültürel çevre ve sosyoekonomik durumları ile sınırlıdır. Genelleştirme olanağı olmasa da konuya ilişkin önemli ayrıntıları ve kategorileri kavramsal bir model olarak ortaya koyması, örnek yaşayışlar göstermesi açısından çalışmanın bulguları diğer çalışmalar için yol gösterici niteliktedir

Yazarların Katkıları

Çalışma tasarımı: D Ö, A Ç

Veri toplama ve/ veya analizi: A Ç, D Ö

Makalenin hazırlanması: D Ö, A Ç

Kaynaklar

1. Erdemir F. Hemşirenin rol ve işlevleri ve hemşirelik eğitiminin felsefesi. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Y.O Dergisi 1998; 2 (1):59-63.
2. Erişti SD, Uluuysal B, Dindar M. Görsel algı kuramlarına dayalı etkileşimli bir öğretim ortamı tasarımı ve ortama ilişkin öğrenci görüşleri. AJESI 2013; 3(1):47-66.
3. Çınar Yücel Ş, Kocaçal Güler E, Eşer İ, Khorshid L. İki farklı eğitim sistemi ile öğrenim gören hemşirelik son sınıf öğrencilerinin hemşirelik mesleğini algılama durumlarının karşılaştırılması. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi 2011; 27 (3) : 1-8.
4. Demirkıran F, Türk G, Denat Y. İlk klinik uygulama öğrencilerin mesleklerine ilişkin görüşlerini etkiler mi? Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi Özel Sayısı 2007; 22: 569-579
5. Safadi RR, Saleh MYN, Nassar OS, Amre HM, Froelicher ES. Nursing students' perceptions of nursing: a descriptive study of four cohorts. Int Nurs Rev 2011; 58 (4): 420-427.
6. Cook T, Gilmer M, Bess C. Beginning students' definitions of nursing: an inductive framework of professional identity. J Nurs Educ 2003; 42 (7): 311-317.
7. Day AR, Field PA, Campbell IE, Reutter L. Students' evolving beliefs about nursing: from entry to graduation in a four-year baccalaureate programme. Nurse Educ Today 1995; 15(5), 357-364.
8. Papp I, Markkanen M, von Bonsdorff M. Learning environment: student nurses' perceptions concerning clinical learning experiences. Nurse Educ Today 2003; 23(4): 262-268.
9. Tennant S. Nursing to care or caring to nurse: a qualitative investigation of perceptions of new recruits. Nurse Educ Today 1999; 19 (3): 239-245.
10. Apesoa-Varano E. Educated caring: the emergence of professional identity among nurses. Qual Sociol 200; 30 (3): 249-274.
11. Secrest J, Norwood B, Keatley V. "I was actually a nurse": The meaning of professionalism for baccalaureate nursing students. J Nurs Educ 2003; 42 (2): 77-82.
12. Sartorio NA, Zoboli ELCP. Images of a 'good nurse' presented by teaching staff. Nurs Ethics 2010; 17 (6): 687-694

13. O'Brien F, Mooney M, Glacken M. Impressions of nursing before exposure to the field. *J Clin Nurs* 2008; 17(14):1843-1850.
14. Sapountzi-Krepia D, Raftopoulos V, Sakelari E, Psychogiou M, Krepia V, Dimitriadou A. The concept "nursing" in Greece: A focus group approach. *Health Science Journal*, 2007; 4(1): 1-10.
15. Eman E, Cowman S, Edgar AA. Triangulation study: Bahraini nursing students' perceptions of nursing as a career. *J Nurs Educ Pract* 2012; 2(3):81-92.
16. Brookes D. Understanding the value of qualitative research in nursing. *Nurs Times* 2007; 103 (8): 32.
17. Debus M. Odak grup araştırmalarında mükemmellik için el kitabı. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Eğitim Vakfı Yayınları, 2003;2-30.
18. Yıldırım A, Şimşek H. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (6. Baskı). Ankara: Tıpkı Basım, 2008;35-48.
19. Punch KF. Sosyal araştırmalara giriş, nicel ve nitel yaklaşımlar (1. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi, 2005; 131-221.
20. Kuş E. Nicel-nitel araştırma teknikleri (3. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık, 2009; 5-38.
21. Yüksel A, Mil B, Bilim Y. (eds.) Nitel araştırma: neden, nasıl, niçin?. Ankara: Detay Yayıncılık, 2007;1-27.
22. Uygun M. Tüketicilerin bir alışveriş merkezindeki eğlence deneyimlerinin fotoğraflara dayalı öykülemelerle incelenmesi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi* 2011; 3 (2):243-254.
23. Altınköprü T. Çocuğun başarısı nasıl sağlanır? (11. Basım). İstanbul: Hayat Yayıncılık, 2001;214-218.
24. Yıldırım K. Nitel araştırmalarda niteliği artırma. *İlköğretim Online*, 2010; 9(1):79-92.
25. Özata M, Aslan Ş. Hastanede çalışan hemşirelerin mesleki imaj algılamalarının araştırılması. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi - Selçuk Üniversitesi* 2010; 13(19): 251-268.
26. Hendel T, Kagan I. Professional image and intention to emigrate among Israeli nurses and nursing students. *Nurse Educ Today* 2011;31(3) :259-262.
27. Emeghebo L. The image of nursing as perceived by nurses. *Nurse Educ Today* 2012; 32 (6): 49-53.
28. Kalisch BJ, Begeny S, Neumann S. The image of the nurse on the Internet. *Nurs Outlook* 2007; 55(4):182-188.
29. Jinks AM, Bradley E. Angel, handmaiden, battleaxe or whore? A study which examines changes in newly recruited student nurses' attitudes to gender and nursing stereotypes. *Nurse Educ Today* 2004;24(2):121-127.
30. Tzeng HM. Testing a conceptual model of the image of nursing in Taiwan. *Nursing Studies*, 2006; 43(6):755-765.
31. Pearcey P, Draper P. Exploring clinical nursing experiences: Listening to student nurses. *Nurse Educ Today* 2008; 28(5):595-601.
32. Pearcey P. Tasks and routines in 21st century nursing: Student nurses' perceptions. *Br J Nurs* 2007;16 (5): 296-301.
33. Al Jarrah IAT. Associate nursing students' perceptions toward nursing profession in Jordan. *European Scientific Journal* 2013; 9(6): 147-166.
34. Fealy GM. "The good nurse": visions and values in images of the nurse. *J Adv Nurs* 2004; 46 (6): 649-656.
35. Mooney M, Glacken M, O'Brien F. Choosing nursing as a career: a qualitative study. *Nurse Educ Today* 2008; 28(3):385-392.
36. Yıldırım S. Hemşirelik hizmetlerinde Nedensel Yükleme Teorisi: Bir alan araştırması. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi* 2012; :15 (2): 27-36.
37. American Nurses Association (ANA). [online] Nursing's social policy statement 2003 (2nd edition). Nursesbooks.org, American Nurses Association, Washington, [Available from: <http://employees.csbsju.edu/kohman/Nursing%20Internship/ANA%20Nursing%20Triptych-11%20font-4.19.04.doc>], Accessed: 13.01.2008.
38. Adib-Hajbaghery M, Khamechian M, Alavi NM. Nurses' perception of occupational stress and its influencing factors: A qualitative study. *Iran J Nurs Midwifery Res* 2012; 17(5): 352-359.
39. Yaghoobian M, Parhizgar S. A study on job stress among nurses working in hospitals in eastern Mazandaran province in 1999. *Armaghene-Danesh*, 2002; 7(25): 13-20.
40. Sis Çelik A, Pasinlioğlu T, Kocabeyoğlu T, Çetin S. Hemşirelik mesleğinin toplumdaki imajının belirlenmesi. *F N Hem Derg* 2013; 21 (3): 147-153.
41. Terakye G. Hemşirelikte iletişim ve hasta hemşire ilişkileri (2. Baskı). Ankara: Aydoğdu Ofset, 1994;21-3.
42. Görgülü S. Hemşirelik ve anksiyete. *Türk Hemşireler Dergisi* 1998; 38: 23-28.
43. Taylan S, Alan S, Kadioğlu S. Hemşirelik rolleri ve özerklik. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi* 2012; 14(3): 66-74.